

HISTORISCHE KRING HET LAND VAN HERLE

Tijdschrift en contactorgaan

voor beoefenaars en vrienden van de historie van oostelijk Zuidlimburg

Nog vele jaren!

In het betrekkelijk kleine wereldje van het Nederlandse archiefwezen staat drs L. E. M. A. van Hommerich bekend als een voortreffelijk beheerder van de aan zijn kundige zorgen toevertrouwde archiefbescheiden. Gaarne maak ik daarom van de hier geboden gelegenheid gebruik om hem uit naam van al zijn collega's van harte geluk te wensen met zijn zilveren ambtsjubileum.

Een jubileum, dat zich in meer dan één opzicht van andere jubilea onderscheidt, en wel in de eerste plaats, omdat de heer van Hommerich de eerste echte gemeentearchivaris van Heerlen is, hetgeen wil zeggen, dat de gemeentelijke archiefdienst door hem van de grond af moest worden opgebouwd. Daarnaast komt hem lof toe voor de wijze, waarop hij erin is geslaagd, de beoefening van de plaatselijke geschiedenis tot een integrerend onderdeel van het archivariaat te maken. Hiervan getuigt niet alleen de indrukwekkende lijst van zijn publikaties betreffende Heerlen, maar ook het belangrijke aandeel, dat hij heeft gehad in de oprichting en de groei van de historische kring „Het Land van Herle”. De gemeentearchivaris is hiervan de centrale figuur: naast de talrijke doorwrochte bijdragen, die van zijn hand in het orgaan van de kring verschenen, wist hij ook anderen tot mededelingen omtrent eigen archiefonderzoek te stimuleren.

Een goed archivaris behoort van vele markten thuis te zijn. Zowel ten aanzien van de oude archieven als van de moderne archieven heeft de heer van Hommerich getoond zijn vak te verstaan op een wijze, die eerbied afdwingt. Evenmin bleef zijn belangstelling beperkt tot de archieven van de overheid, waarmee hij dagelijks te maken heeft. Als lid van de Bisschoppelijke Archiefcommissie te Roermond leerde hij de

betekenis van de kerkelijke archieven als aanvullende geschiedbronnen op haar juiste waarde schatten. Nog onlangs heeft hij op de studiedagen voor archiefambtenaren zijn vakgenoten met zijn gedegen kennis op dit gebied verrijkt.

Aangezien mijn vriendschappelijke betrekkingen met de jubilaris dateren van kort na de aanvaarding van de functie, die hij sinds vele jaren met zoveel enthousiasme bekleedt, schenkt het mij een grote voldoening hem als gemeentearchivaris van Heerlen volledig geslaagd te weten. Moge het hem gegeven zijn in de toekomst nog veel tot stand te brengen, zowel voor Heerlen als voor het archiefwezen in het algemeen!

H. HARDENBERG

(De samenstellers van dit bijzonder „Land van Herle“-nummer zeggen hierbij gaarne dank voor diens persoonlijk woord, aan mr H. Hardenberg, de Algemeen Rijksarchivaris, te 's-Gravenhage.)

Alterum alterius auxilio eget

Wie de omvangrijke lijst van publikaties van drs L. E. M. A. van Hommerich in dit nummer van Het Land van Herle in ogeschouw neemt, moet wel onder de indruk komen van de grote betekenis die de heer van Hommerich in de loop der jaren heeft gehad voor de geschiedenis in het algemeen en in het bijzonder voor die van Limburg.

Het verheugt mij ten zeerste dat er ter gelegenheid van zijn zilveren jubileum als archivaris van de stad Heerlen een welverdiende hulde wordt gebracht voor hetgeen hij tot stand bracht. Vooral ook voor de archeologie heeft drs van Hommerich bijzonder veel gedaan. Zonder zijn voortdurende waakzaamheid zou er veel verloren zijn gegaan van hetgeen de Limburgse bodem aan oudheden bewaart. Als zodanig is de heer van Hommerich een waardige opvolger van dr Beckers. Het getuigt van veel inzicht, dat de archivaris van Heerlen zich zoveel mogelijk heeft onthouden van het zelf verrichten van opgravingen. Het is een bewijs van zijn wetenschappelijke kwaliteit, dat hij de praktische beoefening van het methodische graven aan anderen overliet, wetende hoe primair in dit kwetsbare vak de methode is. Maar hij was steeds degene die het gewicht van opgravingen beseft en er derhalve met klem op aandrang. Juist hierdoor is zijn betekenis voor de archeologie van grote waarde.

Het valt te betreuren, dat hem, ondanks zijn stuwkracht, op zijn zilveren jubileum niet de sleutel kon worden overhandigd van het reeds decennia lang verbeide thermenmuseum.

Een thermenmuseum te Heerlen, uniek niet alleen voor Limburg maar voor geheel Nederland, zou de kroon geweest zijn op de noeste arbeid die de heer van Hommerich steeds aan de dag heeft gelegd als het gaat om de historie van de streek waar hij leeft en werkt.

Ik spreek de hoop en de vurige wens uit, dat er in de komende jaren opnieuw gewerkt zal worden aan de realisatie van de plannen van een thermenmuseum te Heerlen, en ik weet dat drs van Hommerich hier opnieuw zijn schouders onder zal zetten. Moge het hem gegeven zijn nog vele jaren te arbeiden aan de belangrijke taak waarvoor hij gesteld is en bovenal moge het hem de vreugde en voldoening schenken, die hij ervan verwacht.

GLAZEMA

(Aan dr Glazema, directeur van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek in Nederland, zeggen de samenstellers van dit nummer hiermede dank voor zijn bijdrage.)

*drs Leo Emile Marie Alphons van Hommerich,
gemeentearchivaris-conservator van Heerlen.*

BIJ EEN ZILVEREN JUBILEUM

Een heuglijk feit, het 25-jarig ambtsjubileum van drs L. E. M. A. van Hommerich op 1 november 1962 als archivaris der gemeente Heerlen, biedt de Historische Kring „Het Land van Herle” een gereede gelegenheid om hem van harte geluk te wensen met zijn zilveren jubileum en tevens welverdiende dank te betuigen voor alles, wat hij als secretaris — de centrale figuur van onze Kring — en als eindredakteur van het tijdschrift „Het Land van Herle”, heeft gedaan. Gedurende 17 jaren heeft hij zijn zorgen aan de Kring gewijd, de vergaderingen en excursies voorbereid en sinds 12 jaren de uitgave van „Het Land van Herle” volkomen belangeloos en op voorbeeldige wijze behartigd.

Deze jarenlange samenwerking heeft ons de heer van Hommerich doen kennen als geleerde, als inspirerend en onvermoeid werker en hem leren waarderen als een goede vriend.

Wij bieden hem dan ook onze beste wensen en betuigingen van erkentelijkheid aan voor al het werk, dat hij op voortreffelijke wijze temidden van onze werkgroep heeft verricht.

Moge Gods rijkste zegen rusten op zijn verder leven en moge onze Kring nog vele jaren zijn stuwende kracht ondervinden!

De twee overige redactieleden hebben de samenstelling van dit nummer — achter de rug van de eindredakteur om — nu eens geheel zelf in eigen hand genomen. Het leek hun passend op deze wijze een kleine feestgave aan de jubilaris op te dragen.

Zij hebben de heer Eussen — zijn naaste medewerker — bereid gevonden aan de grote verdiensten, die de heer van Hommerich op zo verschillend gebied heeft, een artikel te wijden.

Ook werd aan de schrijver gevraagd, een onderzoek te willen instellen naar de verspreide publikaties van de heer van Hommerich. Het resultaat hiervan wordt verantwoord in de lijst, opgenomen achter het artikel.

*DE HISTORISCHE KRING
„HET LAND VAN HERLE”*

DRS L. E. M. A. VAN HOMMERICH

ZILVEREN STADSARCHIVARIS

VAN HEERLEN

1937 - 1 NOVEMBER - 1962

Op zich zelf bezien, is het feit, dat iemand 25 jaar dezelfde functie bekleedt, eigenlijk alleen maar een bewijs, dat hij even zoveel jaren ouder is geworden. Toch is een zilveren jubileum nu eenmaal een mijlpaal in het ambtelijk leven, waaraan de overheid zelfs in de meest gewone gevallen niet zonder meer voorbij gaat. Met recht verdient dit gebeuren echter ruimere aandacht, wanneer de jubilaris kan terugzien op 25 jaren van verdienstelijke arbeid in het belang van de gemeenschap in wier dienst hij is. Zeer zeker als het een levensvulling betreft, die ook voor het nageslacht zichtbare resultaten oplevert van blijvende waarde. In een samenhang als deze, biedt het feitelijk gebeuren zelve — de afronding van een levensperiode — de ongezochte en gerede gelegenheid even stil te staan bij de man, temidden van zijn werk. Dat mij verzocht werd dit te doen, beschouw ik als een eer.

Alvorens mij nu te kwijten van mijn opdracht, wil ik gaarne op deze plaats getuigen van de grote waardering, die niet alleen bij mij, doch ook bij zijn vakgenoten in binnen- en buitenland, bestaat voor al hetgeen de jubilaris in de afgelopen jaren voor het archiefwezen in het algemeen, maar vooral voor dat van Heerlen, voor de archeologie van zijn gewest, doch in het bijzonder voor die van Coriovallum, heeft verricht en ook voor het stimulerend werk dat hij voor de geschiedschrijving in regionaal verband en vooral voor die van zijn geliefde stad, heeft verzet.

In de persoon van de heer van Hommerich treedt ons de all-round archivaris-conservator, de geschiedkundige ex professo, tegemoet. Géén onderdeel van de onder zijn hoede gestelde gemeentelijke tak van dienst — die hij uitbouwde van een éénmans-afdeling tot een instelling, waar momenteel acht personen hun werk verrichten — bleef hem vreemd. De organisatorische, archivistische, archeologische, bibliografische en vooral historische problemen in de ruimste zin van het woord, hadden steeds zijn volle aandacht en werden op bewonderenswaardige en wetenschappelijke wijze tot een oplossing gebracht. Met hart en ziel in zijn werk opgaand, zonder er echter in te verstarren, is géén probleem hem te groot, géén reis hem te ver, géén gesprek hem te lang of te moeizaam. Vooral gaat onze bewondering uit naar de wijze van uitdragen van zelf verworven

kennis en inzicht, in woord en geschrift. Hij is beslist niet de man, die alle gevonden gegevens op geschiedkundig terrein angstvallig voor zichzelf behoudt. Een ieder, die er een open oog voor heeft, kan ervan meeprofiteren. Steeds is hij bereid de bezoekers van zijn dienst de helpende hand te bieden ter oplossing van hun moeilijkheden.

Op gevaar af het verwijt te belopen, dat de dienstverhouding mij ertoe beweegt deze lof te uiten, acht ik het op zijn plaats voor deze toewijding en volharding hulde en lof te brengen; hulde en lof, die beslist niet geringer zouden zijn en zeker niet minder overtuigend zouden zijn geuit, ware onze relatie alleen die van een willekeurige buitenstaander, met belangstelling voor functie of tak van wetenschap.

Ik wil thans nader ingaan op velerlei verdiensten, die de jubilaris, niet alleen voor Heerlen, maar ook voor ons hele gewest en tot ver daarbuiten tot nog toe heeft gehad. Het is niet zo eenvoudig de veelvormige verdienstelijkheid van de heer van Hommerich in haar geheel kort samen te vatten. Het lijkt wenselijk de verschillende facetten van de omvangrijke werkzaamheden te herleiden tot de eigenlijke taken, gelijk deze in zijn werkinstructie verankerd liggen. Ik zal daartoe mijn stof in 3 hoofdstukjes indelen, zodanig dat achtereenvolgens de verdiensten van de jubilaris worden belicht als archivaris, als beheerder van het gemeentelijk oudheidkundig museum en ten slotte als historicus. Dit laatste vooral wat de geschiedschrijving van Heerlen betreft. Uit het labyrint van gegevens, zal ik een keuze moeten doen uit de feiten, die m.i. als de meest markante geboekstaafd dienen te worden.

Vooraleer de verschillende capita de revue te laten passeren, zou ik vooraf nog enkele biografische bijzonderheden over de jubilaris willen vermelden.

Leo Emile Marie Alphons van Hommerich stamt uit een familie, waarvan Heerlen verschillende geslachten heeft gekend. Zelf werd hij op 30 april 1909 te Roozendaal en Nispen geboren. Een deel van zijn jeugd bracht hij door te Amsterdam, waar hij ook de eerste schreden zette op een lange weg van onderwijs. Zijn klassieke opvoeding, op 22 juli 1929 met een einddiploma gymnasium A bekroond, kreeg hij te Maastricht. Aan de katholieke universiteit te Leuven verwierf hij op 6 juli 1934 cum laude zijn wetenschappelijke graad van doctorandus in de geschiedkundige wetenschappen. Gedurende twee achtereenvolgende studiejaren viel hem de onderscheiding ten deel tot praeses van de studentenvereniging „Hollandia Lovaniensis” te worden gekozen. Aan het einde van het academische jaar 1934/35 rondde hij, eveneens aan de universiteit van Leuven, zijn studies af met het baccalaureaat in de Thomistische Wijsbegeerte. Gedreven door zijn voorliefde voor de rechtsinstellingen in vroeger tijden — waarmee hij reeds gedurende zijn historie-opleiding geconfronteerd werd — bestudeerde hij gedurende het jaar 1935/36, onder leiding van prof. dr E. Lousse, op het Algemeen Rijksarchief te Brussel, de lotgevallen van de oude rechtscolleges, vooral die van het hertogdom Limburg en de Landen van Overmaas.

Doordat hij tijdens zijn opleiding te Leuven reeds veel bronnenonderzoek had moeten verrichten, voelde hij zich aangetrokken tot het archiefwezen. Geen wonder ook, dat hij zich hierin nader ging bekwamen. Wederom aan het Algemeen Rijksarchief te Brussel legde hij het examen af als archivist-paleograaf. De door de wet vereiste stage werd volbracht bij het Stadsarchief te Maastricht, toentertijd onder leiding van dr A. Kessen. In datzelfde jaar volgde zijn benoeming te Heerlen. Daar de nederlandse wetgeving het in België verworven diploma niet zonder meer erkent, diende hij zich in ons land nogmaals aan een examen te onderwerpen, hetgeen op 21 maart 1938 met goed gevolg geschiedde.

1. *Drs van Hommerich als éérste archivaris der gemeente Heerlen.*

Het college van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Heerlen benoemde op 19 oktober 1937, met gebruikmaking van de bevoegdheden neergelegd in de Archiefwet 1918, gewijzigd bij de Wet van 14 mei 1928, de heer van Hommerich met ingang van 1 november. Het archief was toen nog géén zelfstandige gemeentelijke tak van dienst, tengevolge waarvan het benoemingsbesluit ook niet de titel van gemeentearchivaris vermeldt, doch die van „ambtenaar belast met het beheer en de inventarisering van het oudere deel van het archief der gemeente Heerlen”. In de vergadering van de gemeenteraad van 17 november 1937 wordt de titel van „archivaris” ingevoerd. Met de benoeming van een gemeentearchivaris, die aan de in de Archiefwet gestelde eisen voldeed, verbrak het gemeentebestuur voor zijn archief de amateuristische sfeer en werd de dienst geplaatst op een erkend en gewaarborgd niveau van wetenschappelijke beoefening.

Als werkruimte kreeg de nieuw benoemde een kamer toegewezen op de bovenste verdieping van het toenmalig gemeentegebouw Geleenstraat 37, thans het Gewestelijk Arbeidsbureau. Daar ging de nieuwe dienst van start, practisch zonder hulpmiddelen of toepasselijke meubilering. Er bestond nog geen juiste voorstelling over wat een voor Heerlen nieuwe functie aan materiële bewerktuiging nodig had. Het oudarchiefgedeelte, lopende over de jaren 1793—1919 — gedurende vele jaren in pakken opgeslagen op de zolder van het gemeentelijk kantoor aan de Uilestraat, waar het aan de invloeden van weer, en vooral van stof, niet was ontkomen — werd naar het kantoor overgebracht. Waarlijk een niet al te hoopvol begin van een loopbaan die, zoals thans wel duidelijk is, een zeer vruchtbare is geworden.

Verbetering kwam er als gevolg van nieuwbouw van het tegenwoordige stadhuis. Dat de jubilaris ervoor geijverd heeft hierin een moderne, aan de wettelijke eisen en voorschriften voldoende, ruimte in de vorm van een archiefkluis te verkrijgen, behoeft niet nader te worden vermeld. In april 1943 kwam het representatieve gedeelte van dit raadhuis gereed. Toen kreeg ook het archief zijn definitieve bestemming en huisvesting.

Bij besluit van de Burgemeester van Heerlen, waarnemende de taak van de Gemeenteraad, van 10 november 1942, nr 13012, werd drs van

Hommerich overeenkomstig artikel 15 van de gewijzigde Archiefwet 1928, met terugwerkende kracht tot 16 januari 1940, benoemd als gemeentearchivaris in vaste dienst. Tevens werd hij bij datzelfde besluit aangesteld als conservator van het gemeentelijk oudheidkundig museum, ter opvolging van de heer P. J. M. Peters. Bij besluit van Bugemeester en Wethouders van Heerlen, ter waarneming van de taak van de Gemeenteraad van 7 april 1943 werden een „Archiefverordening” alsmede een „Instructie voor de archivaris” vastgesteld, die op 1 mei d.a.v. in werking traden. De uiteindelijke strekking van deze 3 besluiten betekende, dat het archief, het oudheidkundig museum en de aan beide instellingen verbonden wetenschappelijke handbibliotheken, een zelfstandige gemeentelijke tak van dienst werden, onder leiding van één hoofd van dienst.

Als eerste vrucht hiervan kreeg de archivaris, na voorafgaand overleg met de gemeentesecretaris, naast het archievenbezit, dat hij bij zijn benoeming ontvangen had, een groot gedeelte van het archief der gemeente Heerlen, daterend vanaf 1919 — het jaar dat door het gemeentebestuur het registratuurstelsel van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (V.N.G.) werd ingevoerd — onder zijn beheer. Eenmaal zover, kon hij zich nader gaan beraden over de uitgégroeide taak en de te volgen gedragslijn bij de problemen, die de toevloed aan moderne archiefstukken nu eenmaal met zich meebracht. De door de heer van Hommerich voorgestelde en door B. & W. goedgekeurde regeling met betrekking tot de toekomstige overdracht van stukken, van de registratuur naar het archief, zodra de eindbeslissing door het besluitvormend college is genomen, bewees, dat hij zich snel en goed had aangepast aan de veranderde omstandigheden. Genoemde maatregel bracht door de uitbreiding van het archief van de steeds groeiende gemeente Heerlen weldra verstrekkende gevolgen met zich mede, die, naast hun materiële zijde, ook in de personeelsbezetting tot uitdrukking kwamen.

Zoals gezegd hebben de organisatorische en archivistische problemen steeds de grote aandacht van de jubilaris gehad. In het streven van het Registratuerbureau van de V.N.G., gericht op behoud van zoveel mogelijk stukken onder eigen beheer, zag hij een bepaald gevaar, n.l. de bedreiging dat het archief, dat uiteindelijk toch gezien moet worden als een organisch geheel, in twee delen uiteen zou vallen. Is het daarom verwonderlijk dat hij, juist door zijn overdrachtsbepaling, in Heerlen een langzaam gegroeide traditie rigoureuus doorbrak? Mede als gevolg hiervan onstond een felle controverse over het beheer van het moderne archiefstuk; een strijd, waarbij de heer van Hommerich zich doelbewust in de voorste gelederen, in de frontlinie plaatste. Met zijn geschrift „Vernieuwingen in het archiefbeheer”, met als inzet het beheer van moderne archieven, bracht hij de Nederlandse archiefwereld in beroering. Temidden van soms felle reacties ontspoon zich een polemiek tussen hem en de directeur van het Registratuerbureau, welke ongetwijfeld door zeer vele vaklieden met belangstelling is gevolgd. In ieder geval zijn de gevolgen ervan niet uitgebleven. Vooral de jongeren, werkzaam in het archiefwezen, zijn door zijn waarschuwend stem aan het denken gezet en hebben samen met hem de nu niet bepaald eenvoudige strijd doen voortgaan.

De werkgroep van de historische kring „Het Land van Herle”

Van links naar rechts, zittend: J. J. Jongen, voorzitter; ir C. Raedts; drs L. van Hommerich, secretaris; mevr. H. van Hommerich-Paulissen en F. X. Schobben, penningmeester. Staande v.l.n.r.: G. Ramaekers; N. Eussen; prof. L. Augustus; P. A. Schols; Th. Janssen; A. Beaujean; C. Sprokel; J. Hoens; W. Vromen; L. van Wersch en H. van Wersch.
Op de foto ontbreken de Kringleden: dr J. van Banning; H. Frusch; J. Horst; P. Jongen; A. Peeters en H. J. Schutgens.

Zo is ook uit de talrijke adhaesie-betuigingen een vorm van samenwerking ontstaan, van waaruit in 1950 het initiatief genomen werd tot heroprichting van de, sinds 1924 op papier nog bestaande, evenwel rustende, Rijksarchiefschool. Daar men de medewerking van het Rijk hiervoor niet direkt verkreeg, werd de nieuwe school op particulier initiatief gesticht en onder leiding gesteld van de heren Carel Bloemen en J. L. van der Gouw. Het is begrijpelijk, dat ook de heer van Hommerich hieraan zijn medewerking niet heeft onthouden. Zo zien we hem dan in de eerste jaren van het bestaan der school naar Den Haag reizen om aldaar het vraagstuk van de aansluiting van het registratuurarchief aan het oudarchiefgedeelte te behandelen. Het is mede het werk van onze jubilaris geweest, dat het leerplan van de school enkele jaren later sterk werd uitgebreid. Naast de andere, zien we thans als geheel nieuw vak op het rooster verschijnen: het administratieve bestuursrecht in verband met de daaruit voortvloeiende archievenneerslag. Dit onderdeel werd door de heer van Hommerich gedoceerd. Ook zien we hem gedurende deze periode zitting nemen in de examencommissie van deze school.

Bij raadsbesluit van 30 mei 1949 werden de Archiefverordening alsmede de Instructie voor de archivaris tevens conservator van het oudheidkundig museum der gemeente Heerlen, wederom op voorstel van de jubilaris, gewijzigd. Er kwam een aanvullende bepaling, op grond waarvan voortaan het toezicht op de archieven van alle gemeentelijke takken van dienst en bedrijven berust bij de gemeente-archivaris. Ook deze besluitvorming kan als een volkomen nieuwigheid in het gemeentelijk archiefwezen worden beschouwd. Zij heeft de ontwerpers van de nieuwe Archiefwet 1962 kennelijk voldoende geïnspireerd, een gelijkkluidend artikel in deze wet te doen opnemen. De in Heerlen reeds sedert 1949 gekende inspektiebevoegdheid is overigens een steen des aanstoots geweest bij de behandeling van het wetsontwerp in de Staten Generaal. Niet alleen het Registratueur bureau van de V.N.G., doch ook de Vereniging van Gemeentesecretarissen in Nederland, wier leden ingevolge de archiefwet in die gemeenten, waar geen archivaris is aangesteld, het beheer en de verantwoordelijkheid voor de archieven hebben, reageerden fel tegen de handhaving van dit artikel. Hun protesten hebben evenwel niet voldoende weerklank kunnen vinden bij onze Senatoren, uit wier kring nadere inlichtingen hieromtrent te Heerlen werden ingewonnen. Het „begrip” Heerlen vinden we trouwens herhaaldelijk in de verslagen van de Kamers, waarin deze wet aan de orde werd gesteld, terug.

Een andere, eveneens belangrijke kwestie werd door de jubilaris aangesneden toen hij voorstelde te komen tot een herindeling en herklasering van de archiefdiensten in de Nederlandse gemeenten. De tijd, dat oude verworven stadsrechten bepalend waren voor de indeling in klassen, is volgens hem voorbij. Of zijn suggesties m.b.t. de belangrijke industriesteden enige weerklank zullen vinden bij de opstellers van de algemene maatregelen van bestuur tot uitvoering van de nieuwe Archiefwet 1962,

is momenteel nog niet bekend. Een feit echter is, dat deze aangelegenheid bij de behandeling van het wetsvoorstel in de Kamer aan de orde werd gesteld.

Er zouden nog meer punten aan te wijzen zijn, waarbij de jubilaris baanbrekend werk heeft verricht en als gevolg waarvan Heerlen een geheel eigen klank in de Nederlandse en buitenlandse archiefwereld heeft gekregen. Denken we b.v. slechts in de richting van de inventarisering en indicering van het moderne archiefgedeelte, deze dan in het licht gezien van onze oude, nimmer genoeg volprezen „Handleiding”. Het is niet verwonderlijk, dat in de loop des tijds Heerlen vaak het doel is geweest van bezoeken op dit terrein. Men ging daarbij van de overtuiging uit, iets nieuws te leren en zeker te zien. Er zijn tal van gemeentebesturen aan te wijzen, die niet alleen de inrichting van ons archiefdepot, maar vooral het systeem van werken in ogenschouw zijn komen nemen. Ook is deze belangstelling vanzelfsprekend in vakkringen bijzonder groot. Onder meer kwam ze tot uiting uit kringen van het Instituut voor Bestuurswetenschappen; de studerende van de Archiefschool; de Studiecommissie voor moderne overheidsarchieven, ingesteld door de Vereniging van Archivarissen in Nederland; de Sectie Bedrijfsarchivarissen van de Vereniging van Archivarissen in Nederland, afdeling Limburg; de Registratuuropleiding van de Staatsmijnen in Limburg, alsmede van vooraanstaande personen uit de Nederlandse en buitenlandse archiefwereld.

Ook door middel van publikaties, spreekbeurten en radiolezingen heeft de heer van Hommerich het zoeklicht op Heerlen gericht. Het zou beslist te ver voeren hier een opsomming van al zijn activiteiten terzake te geven. Alhoewel zijn akties op dit terrein gericht waren op mogelijkheden of wenselijkheden op het punt archiefzorg, met daarbij de Heerlense praktijk als punt van uitgang, kon het niet uitblijven, dat hij hierdoor ongewild de aandacht vestigde op eigen persoon. Het is daarom ook helemaal niet vreemd te noemen, dat zijn naam voorkomt op diverse ledenlijsten van verenigingen, die het archiefwezen in de ruimste zin van het woord ten doel hebben. In de Vereniging van Archivarissen in Nederland, alsmede in het Benelimconvent van Belgisch- en Nederlands-Limburgse archivarissen is hij dan ook een graag geziene en gewaardeerde gast. Dat ditzelfde het geval is buiten de strikte overheidsfeer bewijzen zijn bestuursfunctie cq. lidmaatschap van het Sociaal Historisch Centrum te Maastricht en de Bisschoppelijke Archiefcommissie te Roermond.

Hebben vorenstaande gegevens mede in hoofdzaak betrekking op het moderne archiefgedeelte, zo wil dit beslist niet zeggen, dat de belangstelling van de heer van Hommerich voor het oudarchief van de gemeente Heerlen een geringere zou zijn. Integendeel. Reeds in 1947 kreeg dit archief door zijn toedoen de beschikking over de administratieve stukken van de hoofdschepenbank Heerlen (1661—1793), die zich tot dan toe in het Rijksarchief in Limburg, te Maastricht, bevonden. Ook werden in datzelfde jaar de bevolkingsboeken met huisregisters van Heerlen (1860—1910) onder zijn hoede gesteld, enkele jaren later gevolgd door de reeksen 1910—1940; de registers van vestiging en vertrek (1876—1941);

de kadasterregisters met kaarten en klappers (1842—1900), alsmede delen van familiearchieven uit het oude Heerlener land. Daarnaast dient zeker vermeld te worden de overbrenging van de Heerlense Rijksarchieven, alsmede van de kerkelijke Doop-, Trouw- en Begraafboeken der St. Pancratiuskerk, die na een jarenlange pennestrijd uiteindelijk op 10 september 1953 — op grond van een door de hoogste instantie genomen besluit — in het gemeentearchief werden gedeponneerd. Hiervoor was vooraf een interne verbouwing, door middel van het aanbrengen van een loketafscheiding in de archiefkluis, noodzakelijk. Een verdere opsomming van alle in de loop der jaren verworven archiefbescheiden moge korthedshalve achterwege blijven. Dat dit aantal niet gering is, bewijzen de door de gemeentearchivaris uitgebrachte jaarverslagen, die voor belangstellenden gaarne ter inzage worden gelegd.

Het mag als bekend worden verondersteld, dat ingevolge enkele decreten van gezagsdragers voor onze streken uit vroeger tijd, een groot aantal, ook Heerlense, archieven werden opgevorderd en weggevoerd. Zeer terecht is de opsporing daarvan, nader omschreven in de Instructie voor de Gemeentearchivaris, een omvangrijke taak geworden. Een gelukkig toeval wilde, dat de heer van Hommerich tijdens zijn studiejaren reeds geconfronteerd werd met een groot gedeelte van deze archieven. Hieruit heeft hij een unieke particuliere verzameling van copieën opgebouwd, welke menig archiefdepot hem zou benijden. Weliswaar hadden deze stukken niet direkt betrekking op Heerlen zelf, doch om een inzicht te verkrijgen in de zo ingewikkelde bestuursconstructie van de vroege middeleeuwen voor het Limburgse land en de Landen van Overmaas, waartoe Heerlen immers ook behoorde, blijken ze nu van grote waarde. Naast de in deze sector gevoerde correspondentie, zien we de jubilaris ook in verschillende grote Europese archiefdepots verschijnen. Met name mogen hier genoemd worden Den Haag, Brussel, Luik, Leuven, Parijs, Straatsburg, Toul, Metz, Verdun, Nancy, Rome, Aken, Keulen, Düsseldorf en Maastricht alsmede enkele particuliere archieven van adellijke families, die in vroeger tijden bestuursfuncties en/of eigendommen in het oude Heerlener land hebben gehad. Het respectabele aantal foto-copieën en afschriften getuigt wel heel erg duidelijk van de activiteit van de jubilaris op dit terrein. Onnodig te zeggen, dat ook het toekomstige hiervoor de nodige aandacht van de funktionaris vraagt. Een belangrijk uitvloeisel van dit omvangrijk speurwerk resulteert uit de aard der zaak in het grote aantal persoonlijke contacten, dat de heer van Hommerich in de loop der jaren in kringen van vakgenoten in binnen- en buitenland heeft gelegd.

Een van de taken van een archivaris is zeker ook het toegankelijk maken van de onder zijn beheer gestelde archieven, niet alleen voor intern gebruik, doch ook voor een goede funktionering van de inlichtingendienst, en mede in het belang van de vlotte raadpleging van ter inzage gelegde stukken door bezoekers. Overtuigd van deze noodzaak, heeft de heer van Hommerich ook op dit punt gepioneerd door zowel een register van de in het depot berustende Rijksarchieven alsmede een inventaris van het Frans archiefgedeelte der gemeente Heerlen op steekkaarten samen te stellen.

Een zeer bijzondere, misschien ietwat sombere, doch uiteindelijk ook weer zeer verdienstelijke periode in zijn werkkring, moge hier niet onvermeld blijven. Ik bedoel de periode van de tweede wereldoorlog, die ons allen nog wel duidelijk voor de geest staat. Was het juist niet in deze tijd, dat voor zeer veel mensen zoveel afhing van de wijze van hantering van archivistische gegevens? En waren het ook niet de archiefdepots, waarin zeker in die tijd de waardevolste documenten bom- en brandvrij waren opgeborgen? Ontegenzeglijk is ook in die jaren door de heer van Hommerich goed en verdienstelijk werk verricht. De grote druk, vooral tegen het einde van de oorlog op de jubilaris uitgeoefend, liet in hem het besluit rijpen, de deuren van de archiefkluis te sluiten.

Zoals uit het voorafgaande, zij het ook onvolledig, overzicht blijkt, mag de jubilaris op het gebied van het archiefwezen in het algemeen, en in het bijzonder dat van Heerlen, teruzien op een taakvervulling die hem tot ere strekt. Het lijdt geen twijfel, dat hij om de wijze waarop hij deze taak gedurende een kwarteeuw heeft vervuld, in kringen van zijn vakwetenschap hoge waardering geniet. Menselijkerwijs gesproken mag als zeker worden verondersteld, dat zijn werkzaamheid hem ook voor het toekomstige deze ereplaats zal blijven verzekeren temidden van zijn ambtsbroeders.

2. *Conservator van Heerlens gemeentelijk oudheidkundig museum.*

Gelijk reeds eerder opgemerkt, werd bij besluit van de Burgemeester van Heerlen, waarnemende de taak van de Gemeenteraad, van 10 november 1942, de heer van Hommerich met ingang van 16 januari 1940 aangesteld als beheerder van de gemeentelijke oudheidkundige verzamelingen, ter vervulling van de door het overlijden van de heer P. J. M. Peters ontstane vacature. Men kan zich hierbij afvragen, of de combinatie archivaris-conservator als zodanig wel verenigbaar is. Toch lijkt het verantwoord hierop met een volmondig ja te antwoorden. Vervullen de opgegraven archeologica uit Prehistorie en Romeinse periode immers niet eenzelfde functie als de archiefbescheiden uit de latere geschiedkundige tijdvakken? Allebei zijn het kennisbronnen, die ons een beter inzicht geven in het zo rijke geschiedkundige verleden.

Hoe kwam het eigenlijk, dat het gemeentebestuur juist de gemeente-archivaris aantrok voor deze functie? De heer Peters had gedurende een lange periode vrijwillig, naast zijn taak als beheerder van de oudheidkundige verzamelingen, onofficieel het oud-archief der gemeente onder zijn hoede genomen. Wijl hij zich hierin geheel had ingewerkt — zijn vele publikaties over het geschiedkundig verleden van Heerlen getuigen daarvan — kon het niet uitblijven, dat de voor deze dienstak nieuw benoemde ambtenaar, voortdurend met hem in contact moest treden. Door zijn uitgebreide kennis van het verleden van stad en streck en vooral van de oude plaatselijke toestanden en begrippen, betekende hij een onmisbare steun voor de nieuwe archivaris. Vaak, heel vaak, hebben zij geconfereneerd en samen overlegd, als er vragen rezen of duistere punten om opheldering vroegen. Bij de grote liefde van de heer Peters voor de

Voorzitter Jongen overhandigt de jubilaris het geschenk van „Het Land van Herle”; in het midden ir C. Raedts, lid v.d. Kring

opgegraven voorwerpen — voor een belangrijk deel door hem zelf bijeengebracht en later aan de door de gemeente gevormde collectie toegevoegd — kon het niet uitblijven, dat hij hiervoor de belangstelling van de nieuw benoemde archivaris — door eigen opleiding reeds met de oudheidkunde vertrouwd — nog wist aan te wakkeren. Daarnaast vormde de aanwezigheid van een, zij het ook bescheiden, wetenschappelijke handbibliotheek bij de heer Peters, hoofdzakelijk bestaande uit tijdschriften en werken over archeologie, mede een gereede aanleiding tot verdieping en uitbouw. Tevens met behulp van de handschriften, waarin Peters alle Heerlense vondsten had opgetekend, wegwijs gemaakt in de erin voorkomende oude plaatselijke aanduidingen — benamingen die door de grote uitbreiding van de stad verloren waren gegaan of dreigden verloren te gaan — werd de heer van Hommerich uit de eerste hand ingewijd in de geheimen van de Heerlense archeologie.

Na het overlijden van de heer Peters kreeg de nieuwe conservator vrij spoedig de kans zijn kennis in praktijk te brengen. Was het niet in juni van het jaar 1940, dat de voor Heerlen zo succesvolle opgravingscampagne begon, met als resultaat de ontdekking van de Romeinse Thermen? Een monument, dat tot heden nog steeds uniek is in de Nederlandse archeologie! Het grootste deel van het ongeveer 50 × 50 m. metende gebouw werd door de jubilaris in nauwe samenwerking met wijlen dr H. J. Beckers uit Beek blootgelegd. Eerst tegen het einde van de opgravingsperiode werd de leiding van het werk gelegd in handen van prof. dr A. E. van Giffen, directeur van het biologisch-archeologisch instituut der Rijksuniversiteit te Groningen.

Het behoeft geen nader betoog, dat de heer van Hommerich zich ook overigens op dit terrein veel verdiensten heeft verworven voor de Heerlense gemeenschap. Het is een bekend feit, dat vooral in de binnenstad, ieder grondwerk, hoe klein ook, archeologische vondsten kan opleveren. Met hoeveel ernst door de jubilaris op dit punt wordt gewaakt, bewijzen wel de vele aanwinsten, die het museum heeft kunnen boeken en momenteel nog steeds boekt. Het zou te ver voeren hier een opsomming te geven van alle nieuw verworven voorwerpen.

Bij de ingebruikneming van het eerste gedeelte van het huidige raadhuis, kreeg ook het museum een nieuwe huisvesting. Tot dan ondergebracht in een der lokalen op de eerste verdieping van het gemeentelijk kantoorgebouw Uilestraat 6, werd het museum ingericht in een fraaie grote zaal op de bovenste verdieping van het nieuwe gebouw. Het toentertijd voorhanden materiaal kon museum-technisch verantwoord op overzichtelijke wijze worden opgesteld. Om het tentoongestelde voor de bezoeker meer instructief te maken, werden door de heer van Hommerich, naast een „Gids voor bezoekers”, diverse kaarten, plattegronden en doorsnede-tekeningen samengesteld. Als meest in het oogspringend dient hier de grote overzichtskaart van Romeins Heerlen te worden vermeld. Hierop liet hij, steunend op oude publikaties, de gegevens van de heer Peters alsmede zijn eigen waarnemingen, alle opgegraven voorwerpen intekenen met vermelding van de jaartallen der vondsten.

De zorg voor uitbreiding en vermeerdering van het museaal bezit heeft

steeds zijn volle aandacht gehad. Het is een bekend feit, dat vóór de totstandkoming van het gemeentelijk oudheidkundig museum in 1922, vele vondsten in particuliere handen of bij andere instellingen terecht zijn gekomen. Uitgaande van het principe, dat ter verkrijging van een zo volledig mogelijk overzicht van Romeins Heerlen, alle opgegraven voorwerpen onder één dak verenigd dienen te worden, heeft hij met grote volharding dit ideaal nagestreefd. We mogen thans wel zeggen, dat de jubilaris erin geslaagd is practisch alle belangrijke partikuliere verzamelingen, hetzij door schenking hetzij door aankoop, voor de gemeente te verwerven. In dit verband mogen niet onvermeld blijven de schenkingen cq. aankopen afkomstig van de heer Leufkens, de Oranje Nassau Mijnen, mevrouw de weduwe ir Koster, de families Max Roosen-Lemmens, Widdershoven, van der Lande, Deventer (N.V. Bergerode), alsmede de bruikleen van de Katakombenstichting te Valkenburg. Van de voorwerpen, die bij officiële instanties of in andere Nederlandse musea terecht gekomen zijn en zodoende voor Heerlen verloren gingen, werden foto's of afgietsels vervaardigd, om op die wijze de Heerlense verzamelingen te completeren. Ook heeft zijn voorstel, bepalingen in het leven te roepen in het belang van het oudheidkundig bodemonderzoek en ter vermeerdering van het museumbezit, bij het gemeentebestuur weerklank gevonden.

Het kan niet anders, of de grote toevloed van nieuw verworven voorwerpen heeft, voor wat betreft tentoonstellingsmogelijkheid op de museumzaal, thans een nijpend tekort aan ruimte veroorzaakt. Het streven van de heer van Hommerich, gericht op een passende oplossing voor dit probleem, mag wellicht als bekend worden verondersteld.

Een ander aspect van een veel omvattende taak betreft zijn functie als hoofd van het archeologische ressort Heerlen. Bij besluit van de Secretaris-Generaal van het Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen in het bezette Nederlandse gebied, van 24 mei 1940, werd een „Regeling betreffende het oudheidkundig bodemonderzoek in Nederland” in het leven geroepen. Ingevolge de artikelen 5—7 werd het museum van Heerlen als „lokale inrichting” erkend. Bij besluit van de Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschappen en Cultuurbescherming van 22 juli 1942 kreeg Nederland zijn indeling in archeologische ressorten. Doordat het Heerlense museum zijn „erkenning” reeds in 1940 verkregen had, werd het nu tot hoofdplaats van het gelijknamige ressort verheven, omvattende in totaal 13 omliggende gemeenten. De taak, die het hoofd van een erkend museum kreeg toegewezen bestond hierin, dat hij toezicht diende te houden, opdat binnen het voor hem afgepaalde gebied niet door onbevoegden gegraven zou worden naar oudheidkundige voorwerpen. Hierdoor verkreeg hij eveneens zijn benoeming als berichtgever voor zijn ressort ten behoeve van Rijksopgravingsdienst en Rijksmuseum van Oudheden te Leiden, over binnen zijn gebied gedane vondsten van oudheidkundig karakter. Deze bezettingsmaatregel, door de ná-oorlogse Nederlandse regering bestendigd, werd nadien omgezet in de in het Staatsblad van 20 april 1950, nr 83, opgenomen nieuwe „Regeling voor het oudheidkundig bodemonderzoek”, die

voor het archeologisch ressort Heerlen géén enkele wijziging bracht. Bij de inwerkingtreding op 1 mei 1962 van de Monumentenwet werden wél nadere bepalingen gegeven, met gedragslijnen ten aanzien van eventuele gedane of te verwachten vondsten.

Vanwege de grote uitbouw, de nieuwe vondsten en niet het minst ook als gevolg van het stimulerend werk van de heer van Hommerich, kon het niet uitblijven, dat Heerlen archeologisch gezien, in het middelpunt der belangstelling kwam, niet alleen in vakkringen hier te lande doch ook in het buitenland. Het grote aantal bezoekers, individueel of in groepsverband, vakkundig of leek, demonstreert heel duidelijk, dat de belangstelling voor het archeologische verleden van Heerlen levendig is. In dit verband wil ik slechts vermelden de bezoeken van dr Faccenna, oudheidkundig inspecteur aan het thermenmuseum te Rome, alsmede van de leden van het „Comité international pour l'étude du Haut Moyen-âge occidental". Speciaal voor deze laatste gelegenheid werden de Romeinse thermen in 1954 gedeeltelijk van hun beschermende zilverzandlaag ontdaan. Natuurlijk hebben de vele publikaties van de hand van de jubilaris en ook zijn vele spreekbeurten met lichtbeelden en radiolezingen op dit terrein, niet weinig bijgedragen tot het wekken van de belangstelling. Ook de door hem gelegde contacten met wetenschappelijke instellingen in binnen- en buitenland, met hun uitwisseling van gegevens en vergelijking van wederzijdse resultaten, hebben hun uitwerking niet gemist. Gezien zijn levendige relaties met de Rijksdienst voor het oudheidkundig bodemonderzoek te Amersfoort, de Rijksmusea voor oudheden te Leiden en Kamm te Nijmegen, het provinciaal museum te Maastricht, de musea van Aken, Bonn, Trier, Keulen, Düsseldorf, Xanten, Frankfurt a/M., Brussel, Tongeren, Arlon en Bavai, alsmede met de vele genootschappen en verenigingen, die zich bewegen op archeologisch terrein en het lidmaatschap van de jubilaris van de Vereniging van Museumdirecteuren in Nederland en van de Koninklijke Nederlandse Oudheidkundig Bond, moeten we tot de conclusie komen, dat ook de oudheidkundige taak door hem op verdienstelijke en lofwaardige wijze wordt vervuld.

3. *Historicus en geschiedschrijver.*

Werden in de twee voorafgaande hoofdstukjes de succesvolle werkzaamheden van de jubilaris hoofdzakelijk bezien in het licht van de in zijn „Instructie" omschreven taken, dit derde gedeelte zal naar ik hoop, inzicht geven in het zo moeizame, doch meestal ook zeer dankbare werk, dat verbonden is met het openbaar maken van bronnen. Dankbaar ook wijl het gevondene — na eerst de soms zeer fijne zeef van de critiek te zijn gepasseerd — als eigen verworven kennis en inzicht kan worden doorgegeven aan derden. Een volhardende, geestelijke energie, vergezeld door de gave van woord en welversneden pen, bewees de wetenschappelijke geschiedschrijving van Heerlen opmerkelijke diensten. Brede visie en kennis van zaken, geruggesteund door opleiding en zin voor critische beoordeling, leverden wetenschappelijk verantwoorde resultaten, die be-

paalde onderdelen van het Heerlense verleden en dat van zijn gewest soms in geheel nieuw licht hebben gezet. Niet enkel in zijn bibliografische kennis, doch met name ook in het niet aflatend speurwerk naar steeds nieuwe archiefbronnen schuilt zijn grote kracht. De in het begin van deze beschouwing gegeven kenschets van de all-round archivaris-conservator vindt ook zijn fundering in een reeks van nageziene publikaties. Daarbij viel het op, dat de auteur er niet voor terugschrikt zich in ieder tijdvak van het geschiedkundige verleden te bewegen. De uitgebreidheid van de lijst — welgeteld heb ik 95 geschriften van zijn hand kunnen achterhalen, hetzij uitgegeven als boekwerk, hetzij als bijdrage in een tijdschrift — plaatst de opsomming buiten het bestek van dit artikel. Daarnaast verzorgde hij de nieuwsdienst op dit terrein in de provinciale en plaatselijke dagbladers, alsmede de historische kroniek in „Het Land van Herle”, sinds de oprichting van dit tijdschrift, nu twaalf jaar geleden.

Gelijk gezegd, gaat de belangstelling van de jubilaris uit naar de totaliteit van de geschiedkundige tijdvakken. Toch zou het wel vreemd zijn, als niet één bepaalde periode of onderwerp zijn speciale belangstelling zou genieten. Waren zijn studiën aan de Leuvense universiteit, onder leiding van prof. dr E. Lousse, immers niet mede gericht op de bestudering van de rechtsinstellingen uit vroeger tijden, en brachten die hem niet tot zijn eigen specialisme, de geschiedenis van de gewestelijke Statencolleges in het oude hertogdom Limburg en in de Landen van Overmaas, waartoe immers ook Heerlen behoorde? En dit specialisme leverde hem, als enigste Limburger, ongetwijfeld ook het lidmaatschap op van de Internationale Commissie voor de geschiedenis van Standen en Landen. Deze vereniging, onder voorzitterschap van prof. dr Lousse, belegt ieder jaar, afwisselend in een ander land haar algemene vergadering, waarin de nieuwste gegevens voor dit vakgebied van belang middels spreekbeurten worden uitgewisseld. Het selecte gezelschap van geschiedkundige specialisten zag de heer van Hommerich diverse malen voor het spreekgestoelte, n.l. bij zijn lezingen te Dyon, Zürich, Leuven, Parijs (Sarbonne), Den Haag, Rome en Parijs. Ook hier te lande en in onze omgeving vormde dit deelgebied van de geschiedbeoefening meer dan eens het onderwerp van een betoog of voordracht. Mede uit naam van zijn vrienden moge hier de hoop worden uitgesproken, dat de jubilaris eerlang tijd en gelegenheid moge vinden zijn wetenschappelijk werk op dit punt met een promotie te bekronen.

De gave van het geschrift en die van het woord, verbonden met wetenschappelijke kennis, vestigden ook in ruimere kring de aandacht op een gezocht en gewild spreker. Bij die gelegenheden viel het vermogen op het voorgedragene aan te passen aan de omstandigheden, d.w.z. aan de aard van het gehoor. Gemeten naar streng wetenschappelijke of populair-geschiedkundige maat, steeds weet hij als spreker iets nieuws te brengen. De opsomming van gehouden spreekbeurten, qua onderwerp ook weer het gehele terrein der geschiedkundige tijdvakken omvattend, zou een treffende bloemlezing kunnen zijn. Gedurende zijn ambtsperiode als stadsarchivaris zou de lijst 76 spreekbeurten tellen, zowel in binnen- als

buitenland. Daarnaast nog 15 radiolezingen voor Regionale Omroep Zuid, K.R.O. of A.V.R.O.. Al met al een respectabele lijst.

Mijn opsomming zou niet volledig zijn als ik verzuimde te vermelden dat de jubilaris aangewezen is als rijksgecommitteerde bij de eindexamens H.B.S. en Gymnasium en dat hij lid is van het hoofdbestuur van het Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap, tevens secretaris van de Kring Heerlen van genoemd Genootschap, bestuurslid van de Bond Heemschut: Commissie Stad en Dorp in Limburg, secretaris van de plaatselijke V.V.V. en dat hij lange jaren het secretariaat vervulde van de St. Adelbertsvereniging, afdeling Heerlen en Omstreken.

Tot slot zou ik graag nog even nader willen ingaan op een functie, die de heer van Hommerich wel zeer na aan het hart ligt, n.l. die van secretaris van de Historische Kring „Het Land van Herle”. Zijn benoeming als archivaris, als hoofd van een wetenschappelijk bewerktuigde en als zodanig erkende dienst, schiep de mogelijkheid om niet alleen de plaatselijke, doch ook de elders opgevraagde archieven in Heerlen zelf te raadplegen. Mede aangetrokken door de deskundigheid, de vooruitstrevendheid en de bereidwillendheid een ieder vooruit te helpen, werd van deze gelegenheid al spoedig een dankbaar gebruik gemaakt. Zo ontstond een kring van belangstellenden, wier krachten konden worden samengebundeld. Op initiatief van wijlen pastoor H. Durlinger, leidde deze belangstelling tot de vorming van een werkgroep. In haar eerste vergadering op 4 april 1945 in de Archivariskamer, nam zij de naam aan: Historische Kring „Het Land van Herle”. Doel en streven van deze werkgroep zal eenieder genoegzaam bekend zijn. Het destijds gevormde dagelijks bestuur, bestaande uit de heren J. J. Jongen als voorzitter en drs van Hommerich als secretaris, heeft de vereniging sinds de beginperiode met grote voortvarendheid geleid. Om ook buitenstaanders deelachtig te doen worden aan hetgeen resulteerde uit het speurwerk van de Kring, besloot men in 1950 tot uitgave van een periodiek, in verband waarmede de heer F. X. Schobben als penningmeester aan het bestuur werd toegevoegd. Het is een van de grote verdiensten van dit bestuur, met name ook als gevolg van de inspirerende stuwkracht van zijn secretaris, dat „Het Land van Herle” — momenteel reeds aan zijn twaalfde jaargang toe — in de geschiedkundige wereld volledige erkenning heeft gevonden. Dat de artikelen van de heer van Hommerich hiertoe het hunne hebben bijgedragen, is niet aan twijfel onderhevig. Gerust kan thans worden gesteld, dat hij die de gewestelijke geschiedenis beoefent, „Het Land van Herle” niet zonder meer kan voorbijgaan.

Aan het eind gekomen van mijn beschouwing, moge ik de overtuiging uitspreken, dat er gegronde redenen zijn, even stil te staan bij hetgeen hier terecht genoemd kan worden — met een soms tot cliché geworden leenwoord afkomstig uit de vaktaal — een mijlpaal in leven en werk van de jubilaris.

Ontegenzeggelijk heeft deze in een periode van vijf en twintig jaar zeer veel werk verzet, werk dat niet steeds even gemakkelijk is geweest en dat misschien ook niet altijd op zijn diepste waarde werd geschat.

Ik wil sluiten met een heilwens voor de toekomst. Moge het de jubilaris gegeven zijn in goede gezondheid en met de van hem bekende vitaliteit te blijven werken, tot heil van de gemeenschap die hem zo na aan het hart ligt, temidden van de dienst aan het hoofd waarvan hij is gesteld en als voorbeeld van de velen, die met hem de liefde voor de historie delen. Moge de goede God hem daartoe Zijn rijkste zegen schenken.

Ad multos annos!

N. EUSSEN

Publicaties van de hand van drs L. van Hommerich

Korte verhandeling over de corporatieve staatsvorm in het hertogdom
Limburg en de Landen van Overmaas tijdens de late middeleeuwen;
Leuven 1937; 48 blz.

De ontwikkeling van Heerlen, het centrum der mijnstreek, 1927—1937;
in: Hollands Weekblad 1938; Brussel nr. 28, blz. 16—18.

Corporatief recht en kwesties, het archiefwezen rakende;
in: de Nieuwe Eeuw 1938 - okt. - 20.

Een belangrijke aanwinst voor het oud-archief der Gemeente Heerlen;
in: de Maasgouw 1938 afl. 6, 61—62.

Het ontstaan van de parochiale Schoolvereniging Heerlen en hare ont-
wikkeling bij gelegenheid van het 25-jarig jubileum
1914 — 30 juli — 1939;
in: Gedenkboek Parochiale Schoolvereniging Heerlen;
Heerlen 1939, 33—77. Geïll.;

Scholen in Heerlen vroeger en nu;
Hoe het er 150 jaar geleden toeging.
Een hemelsbreed verschil met vandaag;
in: Limburger Koerier, 1939, aug. 7.

De corporatiefrechterlijke structuur der Vrijheid en Hoofdbank Heerlen;
in: Publications 1939, 43 blz. Geïll.

De opgraving van Coriovallum, het romeinse Heerlen;
in: Panorama 1940, nr. 46, 6-7. Geïll.

De thermen van het romeinse Heerlen;
in: Mijnennummer 1940—1941, 64-66.

Voorgeschiedenis van Zuid-Limburg.
Twintig jaren archeologisch onderzoek door H.J. Beckers Sr. en G. A.
J. Beckers Jr. Wetenschappelijk werk van grote waarde;
in: Limburger Koerier 1941, febr. 5, 6, 7, 8.

Het archiefwezen van Heerlen in het verleden;
in: Jaarverslag Gem. archiefdienst Heerlen 1943—1947.

De beschadigde Pancratiuskerk;
in: Katholiek Leven 1945, april 21 en 28.

- De toren der St. Pancratiuskerk;
in: Katholiek Leven 1945, sept. 29, okt. 6, 13 en 27,
nov. 3, 10 en 17, dec. 1 en 15.
1946, jan. 5, 19 en 26 en febr. 9.
- Drie Limburgse kardinalen;
in: Gazet van Limburg 1946, maart 5.
- Historisch-wetenschappelijke handbibliotheek te Heerlen;
in: Bibliotheekleven 1946, sept., 118-119.
- De beoefening van het kegelspel in het verleden;
in: Jubileumgids, 25-jarig bestaan van de Heerlense
Kegelbond.
Heerlen 1946, 49-61.
- Vernieuwingen in het archiefbeheer;
in: Nederlands Archievenblad 1946—1947, 127-134.
Tijdschrift voor Overheidsadministratie 1946, 88;
1947, 102.
- Het Kerkplein;
in: Katholiek Leven 1947, febr.
- De St. Pancratiustoren donjon der vesting Herle;
in: de Maasgouw 1947, juli-okt., 61-68.
- Gids voor de bezoekers der gemeentelijke oudheidkundige verzamelingen
van Heerlen; 1e ged.: De romeinse periode;
Heerlen 1947, 73 blz.
- Heerlen;
in: Reisboek van Limburg 1947; uitg. L.F.V.V.
- Het Vrijheidscharter van Heerlen XIIIe — XVIIe eeuw;
in: Miscellanea, Jubileumuitgave prof. dr. L. v.d. Essen.
Brussel 1947.
- Koningin Wilhelmina en het Wilhelminaplein;
in: Hehlesch Nujts 1948, mei.
- Heerlen eert Utrecht;
in: Hehlesch Nujts 1948, juli.
- Gemeentelijk Oudheidkundig Museum Heerlen. Aanwinsten;
in: De Maasgouw 1938, 5.
- De Spieghelel Historiael van Heerlen;
Heerlen 1948, 63 blz. Geill.
- Heerlen, Gemeentelijk Oudheidkundig Museum; Aanwinsten;
in: Bulletin Kon. Ned. Oudheidk. Bond;
Leiden 1949, febr.nr., 23-24.

- Kastelen in Zuid-Limburg;
in: Tijdschrift „Wandelsport” 1949, juli.
- Koninklijke Schutterij St. Sebastianus;
in: Feestprogramma 36e bondsfeest te houden op zondag
4 sept. 1949 te Heerlen.
- Gedenkboek Voerendaal; (samen met F. Welters)
Heerlen 1949, 154 blz. Geïll.
- Het vraagstuk Coriovallum;
Separaatdruk uit: „Miscellanea mgr dr. P. J. M. van Gils”;
in: Publications 1949, dl. 85, 275-293.
- Historische Kring Heerlen anno 1908;
in: Lustrumuitgave Land van Herle 1945—1950;
Heerlen 1950, 3.
- 5 jaar Historische Kring 1945 — 4 april — 1950;
in: Lustrumuitgave Land van Herle 1945—1950;
Heerlen 1950, 4.
- Heerlense postdiensten 1750—1900;
in: Lustrumuitgave Land van Herle 1945—1950;
Heerlen 1950, 15.
- De vroegste tijden van ons Christendom.
Heerlen en de kerkdorpen van het dekenaat;
in: Analecta van het Bisdom Roermond,
1950, sept.-afl.
- id. in: Limburgs Dagblad;
1950, juli, 26 en 29.
- De illegaliteit in Limburg;
(geschiedenis van het verzet in Limburg tegen de Duitse onderdrukker
1940—1944).
in: „Het grote Gebod”
Amsterdam 1950, 323-346.
- Aspecten uit het Heerlense zakenleven 1870—1900.
De textielhandel Schunck;
in: De Maasgouw 1951, 55.
- A travers l'histoire de Heerlen;
in: Limburgnummer van de Revue de France;
Paris, 1951.
- De sluiting van de kerk te Welten-Heerlen, tijdens de Franse bezettings-
jaren;
in: Het Land van Herle 1951, afl. 1, 16; afl. 2, 29.

- Mathias Jozef Savelberg 1869—1894. Burgemeester van Heerlen;
in: Het Land van Herle 1951, 24.
- Hoe het Heerlense marktplein aan de Bongerd ontstond;
in: Het Land van Herle 1951, 76.
- Verslag nopens een onderzoek naar de functionering der gewestelijke
Statencolleges in het hertogdom Limburg en van de drie landjes van
Overmaas tijdens de 14e en 15e eeuw;
in: Het Land van Herle 1951, 105.
- Vorstelijke personen op doorreis te Heerlen;
in: Het Land van Herle 1951, 111.
- Uit het verleden van Heerlen;
in: Gids tentoonstelling „Heerlen Mijncentrum” 4-18 mei
1952;
Heerlen 1952, 21-27.
- De romeinse pottenbakkerijen te Heerlen;
in: De Maasgouw 1952, 26-29.
- Romeins Zuid-Limburg;
in: Mijn en Spoor in goud;
Maastricht 1952, 301-302.
- Het administratiegebouw der Staatsmijnen in Limburg anno 1902;
in: Het Land van Herle 1952, 35.
- Voorlopige resultaten van de oudheidkundige bodemonderzoekingen op
het thermen- en schouwburgerrein;
in: Het Land van Herle 1952, 72.
- Plaatselijke geschiedbeoefening en archief-onderzoek;
in: Het Land van Herle 1952, 75-84.
- Rond het oudheidkundig bodemonderzoek te Heerlen maart-september
1952;
De ontdekkers van Coriovallum;
in: Het Land van Herle 1952, 93-98.
- De Carolingische afstamming van Udo van Toul;
Heerlen een Carolingisch koningsgoed?
in: Het Land van Herle 1952, 126-136.
- Pauselijke kerkwijding te Voerendaal anno 1049;
in: Het Land van Herle 1953, 1-12.
- Nieuwe bestemming van de gevangen- of schelmentoren te Heerlen;
in: Het Land van Herle 1953, 72.
- De Sint Annakerk te Heerlen-Zuid;
in: Het Land van Herle 1953, 96.

- Een kapel in 'de Kaumermolen voor Franse vluchtelingen anno 1794;
in: Het Land van Herle 1953, 126.
- Sint Anna, de patrones van moeders en mijnwerkers;
Maastricht 1953, 32 blz. Geïll.
- Zuid-Limburg ten tijde van Christus geboorte;
Romeins machtsvertoon tussen Maas en Rijn;
in: Steenkool, Kerstnr. 1953 en jan. 1954.
- Een huiskapel op kasteel Terworm;
in: Het Land van Herle 1954, 8.
- De oorsprong en de betekenis van de Blauwe Schuit;
in: Het Land van Herle 1954, 9.
- Historische achtergrond van het stormen;
Beknopte chroniek van de vesting Herle;
in: Het Land van Herle 1954, 28.
- Wat betekent het woord Coriovallum?;
in: Het Land van Herle 1954, 90.
- Conflict tussen de Prins van Oranje en Pruisen;
in: Het Land van Herle 1954, 129.
- De romeins-Heerlense dakpannenstempel C T E C;
in: Het Land van Herle 1955, 20.
- Een wegtracé te Heerlen;
in: Het Land van Herle 1955, 23 en 53.
- Tienjarige herdenking van het bestaan van onze historische Kring;
in: Het Land van Herle 1955, 48.
- Beschermende maatregelen voor de Heerlense gemeente-archieven in
1644 en 1661;
in: Het Land van Herle 1955, 75.
- Rond de bouwtijd van de St. Pancratiuskerk;
in: Het Land van Herle 1956, 10.
- St. Sebastianus, oudste Heerlense vereniging;
in: Feestgids Schuttersfeest op 19 aug 1956 te Heerlen;
Heerlen, 1956.
- De historische ontwikkeling van Heerlens plattegrond;
in: Het Land van Herle 1956, 109.
- Bijdrage tot de geschiedenis van Heerlens kerkelijk verleden;
in: Het Land van Herle 1957, 21.
- Het Gasthuis;
in: Het Land van Herle 1957, 47.

St. Pancratiuskerk;

Heerlen 1957, 32 blz. Geïll.

Rond de hereniging van Palemich met Heerlen anno 1958;

in: Het Land van Herle 1958, 1.

Feestuitgave, bij gelegenheid van het 125-jarig bestaan der Koninklijke Harmonie St. Caecilia te Heerlen 1833 — 1958;

Heerlen 1958, 67 blz. Geïll.

Le caractère fédéral des Etats du duché de Limbourg et des autres pays d'Outre-Meuse;

in: Standen en Landen 1958, dl. XV. (separaatdruk).

Heerlens geschiedkundig verleden;

in: Programma van de 37e bondsjaarvergadering, 26-27 mei 1959 te Heerlen van de Ned. Kath. Aannemers- en Patroonsbond.

Brunssum en de hoofdbank Heerlen;

in: Het Land van Herle 1959, 26.

Naar aanleiding van de vondst van een houten inscriptiebalk in de Geerstraat;

in: Het Land van Herle 1959, 47.

Geschiedschrijving over Heerlen en omgeving;

in: Het Land van Herle 1959, 89.

Een romeins wegtracé te Heerlen — Valkenburgerweg;

in: Het Land van Herle 1960, 25.

Het Heerlens romeins thermentype opgegraven te Olympia;

in: Het Land van Herle 1960, 89.

De Paal en Coriovallum;

in: Het Land van Herle 1960, 92.

Honderd jarig bestaan der St. Vincentiusconferentie van de hoofdparochiale St. Pancratiuskerk 1861—1961;

in: Het Land van Herle 1960, 141.

(ook als afzonderlijke uitgave verschenen).

Heerlen au temps romain;

in XXXVIIIe Congres d.l. Fédération archéologique, historique et folklorique de Belgique;
Arlon 24-30 juillet 1961;
Annales 286-287.

Heerlens romeins verleden;

in: Jubileumboek Het Land van Herle 1950—1960;
Heerlen 1961, 7-22.

- Over kastelen in het historisch Heerlener Land;
in: Jubileumboek Het Land van Herle 1950—1960;
Heerlen 1961, 23-33.
- Enige posten van gemeentelijke uitgaven in verband met de versterking van het Heerlense fort, begin 80-jarige oorlog;
in: Jubileumboek Het Land van Herle 1950—1960;
Heerlen 1961, 34-43.
- Rond de historische ontwikkeling van Heerlens plattegrond.
Heerlens centrumplan in het licht der historie;
in: Jubileumboek Het Land van Herle 1950—1960;
Heerlen 1961, 44-71.
- Pauselijke kerkwijdingstekst Voerendaal in het Cartularium van de St. Gengulfuskerk van Toul;
in: Jubileumboek Het Land van Herle 1950—1960;
Heerlen 1961, 152-155.
- Bingelrade;
in: Jubileumboek Het Land van Herle 1950—1960;
Heerlen 1961, 221-225.
- De heilsgeschiedenis in onze streek;
in: Het Land van Herle 1962, 19.
- Stadskenmerken in Heerlens Vrijheidscharter (13e — 17e eeuw);
in: Het Land van Herle 1962, 29-61.
- Inventaris van het Heerlense archievenbezit;
I. De Oud-Hollandse periode.
II. De franse tijd (op steekkaarten).
- Voorts verzorgde drs van Hommerich de *nieuwsdienst* op archivalisch, archeologisch en geschiedkundig terrein voor de provinciale en de plaatselijke *dagbladpers* alsmede de *historische chroniek* in „Het Land van Herle”.
- (Afgesloten per 1.11.1962).

N. E.

Historische Chroniek

Op 1 november 1962 herdacht drs L. E. M. A. van Hommerich zijn 25-jarige ambtsvervulling als stadsarchivaris van de gemeente Heerlen.

Tijdens een officiële ontvangst door het gemeentebestuur, in de voormiddag van 5 november, werd bij monde van de burgemeester hulde en dank gebracht aan de jubilaris voor het vele en verdienstelijke werk, dat hij gedurende de afgesloten periode voor de Heerlense archiefdienst, het gemeentelijk oudheidkundig museum en ook voor de geschiedschrijving heeft verricht.

Bij deze bijzondere gelegenheid was de archivaris vergezeld van zijn echtgenote en kinderen, alsook van zijn hoogbejaarde vader, die allen in de hulde werden betrokken. Burgemeester dr mr Ch. J. M. A. van Rooij

'n Heildronk op de jubilaris in de burgemeesterskamer

ging in zijn toespraak nader in op de taak van een archivaris, daarbij wijzend op het belang van een goed functionerende archiefdienst met inspectiebevoegdheid, waarbij vooral ook aandacht geschonken werd aan het wetenschappelijk karakter van een en ander. De burgemeester sprak zijn bewondering uit over de wijze waarop het Heerlense archief is georganiseerd en opgebouwd, waardoor het niet enkel voor stad en omgeving, doch ook in binnen- en buitenland bekendheid geniet.

In zijn dankwoord schetste de heer van Hommerich groei en ontwikkeling van de onder zijn beheer gestelde dienst, waarbij hij ook de aanhangige plannen tot nieuwbouw betrok. De stijlvolle plechtigheid werd met een heildronk besloten.

In aansluiting aan de officiële huldigingsbijeenkomst bestond er gelegenheid de jubilaris te feliciteren in een der zalen van het „Grand Hotel”. Daarvan werd door zeer velen gebruik gemaakt. Bij de talrijke gelukwensen uit de archiefwereld, persoonlijk en schriftelijk overgebracht, vermelden wij met name de telegrafische felicitatie van mr H. Hardenberg, algemeen rijksarchivaris, te 's-Gravenhage. Naast vertegenwoordigers uit de kring der provinciale overheid en die van practisch alle gemeentebesturen uit oostelijk Zuid-Limburg — de streekfunctie van de dienst kreeg hierdoor welsprekend relief — merkten we ook tal van ambtsbroeders op uit kringen van het bedrijfs-archiefwezen.

Op de avond van de jubileumdag was de heer van Hommerich aanwezig in een openbare vergadering van de gemeenteraad. Bij de huldigende woorden van het raadslid ir C. Raedts, directeur der Oranje-Nassau-mijnen, sloot de voorzitter zich gaarne aan, onder algemene bijval van de overige leden van de raad.

In de meer intieme kring van de werkgroep „Het Land van Herle” volgde op maandagavond 12 november een feestelijke bijeenkomst in de gebruikelijke vergaderruimte, de archivariskamer van het Heerlense stadhuis.

Uit naam van de Historische Kring bood voorzitter J. J. Jongen bij die gelegenheid een kostbaar boekwerk aan, als blijk van erkentelijkheid jegens de jubilaris, voor hetgeen deze in de loop der jaren, als secretaris en eindredacteur van ons tijdschrift, heeft verricht. Mevrouw van Hommerich werd door aanbieding van een bloemenhulde geëerd.

Enkele tijdens de feestelijke bijeenkomst gemaakte foto's vonden een plaats tussen de tekst van dit nummer.

De samenstellers.